

Marek Lisiński
Katedra Analiz Strategicznych
Uniwersytet Ekonomiczny
w Krakowie

UNIwersYTET
EKONOMICZNY
W KRAKOWIE

Współczesne wyzwania metodologii nauk o zarządzaniu

Seminarium „Wyzwania modelowania inżynierskiego i biznesowego”

Politechnika Warszawska

Centrum Informatyzacji PW, Centrum Studiów Zaawansowanych PW oraz Wydział Zarządzania PW

Październik 2016

Copyright Marek Lisiński

Zawartość wystąpienia:

1. Cel wystąpienia
2. Pojęcie metodologii i metody
3. Klasyfikacja metodologii
4. Klasyfikator metodologii nauk o zarządzaniu
5. Metodologia pragmatyczna nauk o zarządzaniu – wyzwania:
 - Stan rozwoju metod metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu w Polsce
 - Doskonalenie metod pragmatycznych nauk o zarządzaniu
6. Metodologia apragmatyczna nauk o zarządzaniu – wyzwania:
 - Klasyfikator metod metodologii apragmatycznej nauk o zarządzaniu
 - Analiza ewolucji metodologii apragmatycznej nauk o zarządzaniu
 - Klasyfikacja paradygmatów metodologicznych nauk o zarządzaniu.
7. Metodologia nauk o zarządzaniu jako dyscyplina empiryczna – wyzwania:
 - Metody badania naukowego w naukach o zarządzaniu
 - Metody badania praktycznego w naukach o zarządzaniu
8. Uwagi końcowe

Cel wystąpienia

Celem jest **wskazanie współczesnych wyzwań, trudnych zadań**, które rodzi aktualny stan metodologii nauk o zarządzaniu, jako nauki empirycznej, a rozwiązanie których wydaje się konieczne dla dalszego rozwoju tej dyscypliny naukowej.

Pojęcie metodologii:

Metodologia, to nauka o metodach, czyli sposobach umiejętnego działania

(T. Kotarbiński)

Metodologia to dziedzina wiedzy zajmująca się metodami uzasadniania twierdzeń i metodami budowy teorii naukowych

(K. Sosenko)

Metodologia to nauka o metodach badań naukowych (działalności nauki) oraz o metodach budowy teorii naukowych (strukturze systemów nauk)

Pojęcie metody

Metoda jest definiowana w różny sposób. Wszystkie je można łatwo sprowadzić do jednej, prostej, wyczerpującej, ale bardzo trafnej definicji. Autorem tego określenia jest T. Kotarbiński.

Według niego metoda to **sposób systematycznie stosowany**, przy czym **sposób oznacza tok jakiegoś działania, a więc skład i układ jego stadiów**.

Praktyka metodologii nauk dowodzi, że wspomniane sposoby działania mogą być opisane bardziej lub mniej szczegółowo. Ale każda metoda, niezależnie od różnego stopnia szczegółowości jej opisu, posiada również atrybut metodyczności. Oznacza to, że charakteryzuje się nie tylko **opisanym sposobem działania**, ale i **określonym sposobem wykonania tego działania**.

Metoda ma, przyjmując za T. Pszczołowskim, dwoista naturę. Może być **tylko sposobem działania**, objaśnionym bardziej lub mniej szczegółowo. Będzie wówczas metodą. Tak jest postrzegana niemal powszechnie. Może być również metodyką, gdy przedstawia dyrektywę, **określającą jak działać**. Precyzuje wówczas poprawny metodologicznie zbiór dyrektyw, wskazujący metody i techniki prowadzące do danego celu.

Typologia metodologii nauk wg. K. Ajdukiewicza

1. Charakter (zakres) wykorzystania metod:

- **Metodologia pragmatyczna** (użytkarna) - nauka o metodach działalności naukowej i stosowanych w nauce procedurach badawczych, które mają użytkowy, praktyczny charakter.
- **Metodologia apragmatyczna** (nieużytkowa) - nauka o elementach i strukturze systemów nauk tj. o wytworach nauk w postaci tez, pojęć, twierdzeń, teorii i praw naukowych, które pozwalają na porządkowanie i nazywanie zaobserwowanych faktów czy zjawisk oraz formułowanie twierdzeń ogólnych.

2. Zakres odniesienia metod:

- **Metodologia ogólna** bada czynności lub rezultaty poznawcze występujące we wszystkich dyscyplinach nauk niezależnie od ich rodzaju. Zajmuje się zwłaszcza sposobami uzasadniania twierdzeń i metodami konstrukcji systemów nauk. Wypracowuje ona ogólne pojęcia metodologiczne do których można zaliczyć na przykład wnioskowanie i uogólnianie, dedukcję i indukcję, definicje i klasyfikację,
- **Metodologia szczegółowa** nauk bada odrębność poszczególnych rodzajów nauk i metod w nich stosowanych. Bierze ona za punkt wyjścia określoną klasyfikację nauk, wyróżnia i opisuje różne metody postępowania badawczego w nich stosowane oraz ustala zasady i metody, którym te czynności muszą odpowiadać, aby ich rezultatem była pełnowartościowa (z punktu widzenia danej nauki) wiedza. Dąży także do kodyfikacji norm (metryk) postępowania realizującego zamierzone cele badawcze. Wypracowuje pojęcia szczegółowe, do których można na przykład zaliczyć: pojęcie obserwacji, eksperymentu, pomiaru, weryfikacji hipotez, ustalenia zmiennych i ich wskaźników oraz innych elementów procedury badawczej w danej dyscyplinie naukowej.

3. Model uzasadniania twierdzeń i budowania teorii naukowych wykorzystywany przez metody

- **Metodologia nauk dedukcyjnych** (formalnych) bada metody wykorzystywane w tych naukach (metoda dedukcji).
- **Metodologia nauk empirycznych** (społecznych, przyrodniczych i humanistycznych) bada metody stosowane w tych naukach (metody: eksperymentu, obserwacji, indukcji).

Metodologia nauk o zarządzaniu

4. Cel procesu poznania metod

- **Metodologia opisowa** sprowadza się do opisu czynności badawczych, które są faktycznie stosowane w badaniach naukowych. Ma charakter poznawczy. Przyjmuje funkcję deskryptywną jako zasadniczą przesłankę charakterystyki stosowanych metod. Próbuje wyjaśnić, jakie sekwencje działań, normy i dyrektywy badawcze są wykorzystywane w działalności naukowej
- **Metodologia normatywna** obejmuje określony, niezmienny, niezawodny system reguł i procedur badawczych. Jej funkcja jest opracowanie takich norm i dyrektyw poprawnego postępowania badawczego, które wynikiem, uzyskanym w toku wykorzystania metod, zapewniają cechy prawdziwości i celowości

Metodologia nauk o zarządzaniu to metodologia

- **szczegółowa,**
- **pragmatyczna i apragmatyczna,**
- **nauk empirycznych,**
- **opisowa i normatywna**

Współczesne wyzwania metodologii nauk o zarządzaniu

Metodologia nauk o zarządzaniu jako jedna z subdyscyplin tej nauki przynależna do jej nurtu **teoretycznego rozwija się w ostatnim okresie dość dynamicznie.**

Źródłem tych zmian są **czynniki otoczenia konkurencyjnego**, które w połączeniu z **czynnikiemami kluczowych sfer otoczenia dalszego** tworzą nowe jakościowo komponenty zjawisk. Wszystkie one są **podstawową przyczyną rozwoju metodologii nauk o zarządzaniu.**

Współczesne wyzwania metodologii nauk o zarządzaniu

Analizując **dorobek metodologii** nauk o zarządzaniu oraz **stan wykorzystania** proponowanego przez nią **instrumentarium metodologicznego** można stwierdzić, że **dysharmonia** między tymi dwiema sferami **pogłębia się**.

Potwierdza to:

- **tematyka i charakter prac naukowych** dotyczących metodologii nauk o zarządzaniu,
- **ilość prac awansowych** z tego zakresu zrealizowanych w ostatnich latach.

Mimo jednak pewnych oporów przed wykorzystywaniem metodologicznego dorobku tej dyscypliny naukowej w praktyce, **identyfikuje się coraz większe zainteresowanie metodami rozwiązywania problemów zarządzania**. Potwierdzają to obserwacje, analizy i opinie kadry menedżerskiej szeregu podmiotów prowadzących działalność nie tylko gospodarczą.

Metodologia pragmatyczna nauk o zarządzaniu - wyzwania

Stan rozwoju metod metodologii pragmatycznej nauk o zarządzaniu w Polsce można wpisać w okres wielkiej dyfuzji metod.

Przyjmuję za M. Bourbon, że cykl powstawania i upowszechniania się metod przyjmuje sformalizowaną postać. Wyznacza go moment ukazania się opisu metody w książce lub artykule. W takiej postaci dociera ona do użytkowników.

W tak określonym cyklu można **dwa okresy:**

- Pierwszy trwający **od 10 do 20 lat to narodziny i inicjacja metody** oraz eksperymenty prowadzone przez zawodowych konsultantów.
- Drugi, który szacuje się na **około 20 - 30 lat to wielka dyfuzja metod**. W tym okresie, w następstwie upowszechniania się metod (publikacje, nauczanie w szkołach wyższych, doradztwo organizacyjne) następuje przenikanie metod do przedsiębiorstw.

Współczesne wyzwania metodologii nauk o zarządzaniu

Przedmiotem badania były opracowania naukowe o jednoznacznie metodologicznym charakterze opublikowane w centralnych wydawnictwach naukowych w latach 1960 – 2015.

Bardzo obszerny i różnorodny zbiór takich publikacji, podzielono na dwie następujące części:

Pierwsza obejmowała okres od początku lat **60-tych do końca lat 80-tych XX wieku.**

Druga lata **90-te do chwili obecnej.**

Wskazano **trzy cząstkowe zadania.** Ich rozwiązanie pozwoli na wskazanie podstawowych problemów metod pragmatycznych metodologii nauk o zarządzaniu. Będą to:

1. **Analiza strukturalna metod pragmatycznych.** Złoży się na to ustalenie natury metod, czyli stopnia szczegółowości ich opisu oraz stopnia metodyczności.
2. **Analiza przyczynowa metod pragmatycznych.** Pozwoli na wskazanie mechanizmów ich funkcjonowania poprzez wskazanie zmian w metodach i czynników je kształtujących.
3. **Diagnoza metod pragmatycznych.** Umożliwi określenie stanu każdej z metod, jej fazy rozwojowej oraz przewidywanie dalszego rozwoju metod.

Doskonalenie metod pragmatycznych nauk o zarządzaniu

Doskonalenie metod jest rezultatem wykonanych wcześniej analizy strukturalnej i przyczynowej oraz diagnozy.

Przegląd publikacji naukowych z tego punktu widzenia upoważnia do sformułowania następujących **wyzwań**:

1. Przeważają prace, które podejmują zagadnienia metodologiczne z perspektywy uszczegóławiania opisu metod, rzadziej doskonalenia ich metodyczności. Za celowe uznaje się **doskonalenie metodyczności metod pragmatycznych**.
2. Powszechnie można dostrzec marginalizowanie aspektów metodologicznych w pracach naukowych. Są one przedstawiane niejako przy okazji rozważań teoretycznych. Konieczne jest **eksponowanie aspektów metodologicznych prac naukowych**.
3. Identyfikuje się, odosobnione jednak przypadki, opracowywania nowych oryginalnych metod czy koncepcji zarządzania. Rodzi się **potrzeba opracowywania nowych oryginalnych metod czy koncepcji zarządzania**.

Metodologia apragmatyczna nauk o zarządzaniu - wyzwania

Stan rozwoju metod metodologii apragmatycznej nauk o zarządzaniu w Polsce można wpisać w okres eksploracji.

Pierwszym problemem dla opisanie metodologii apragmatycznej będzie **system pojęć**.

W naukach o zarządzaniu mamy do czynienia z bardzo licznym i zróżnicowanym zbiorem metod.

Wykorzystując propozycję H. Jagody i J. Lichtarskiego zhierarchizowanej struktury metod, odniesiemy ją do **opracowania klasyfikatora metod metodologii nauk o zarządzaniu**.

Niżej przedstawiamy taki klasyfikator.

I. Poziom – filozofia

II. Poziom – metoda

III. Poziom – technika

	Koncepcje zarządzania		Podejścia metodologiczne Nurty metodologiczne Linie rozwojowe metod
Zasada	Metody ogólne Metody szczegółowe	Metodyki ogólne Metodyki szczegółowe	Grupy metod szczegółowych
Procedura	Technika		Grupy technik
<i>Metoda i metodyka</i>	<i>Metoda</i>	<i>Metodyka</i>	
Natura metody			
Metodologia pragmatyczna			Metodologia apragmatyczna
Metodologia nauk o zarządzaniu			

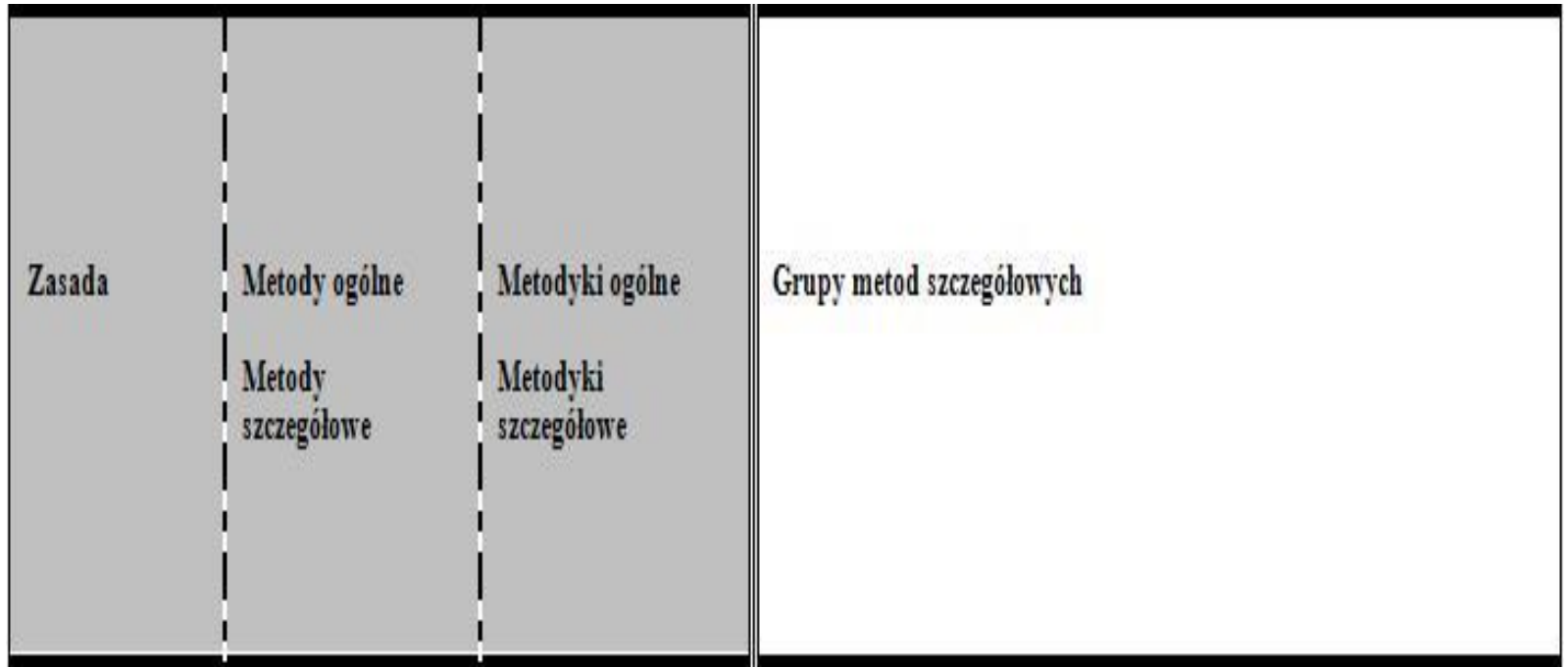
Rysunek Uproszczony model metodologii nauk o zarządzaniu

Źródło: opracowanie własne

Model metodologii nauk o zarządzaniu (CZ. 1)

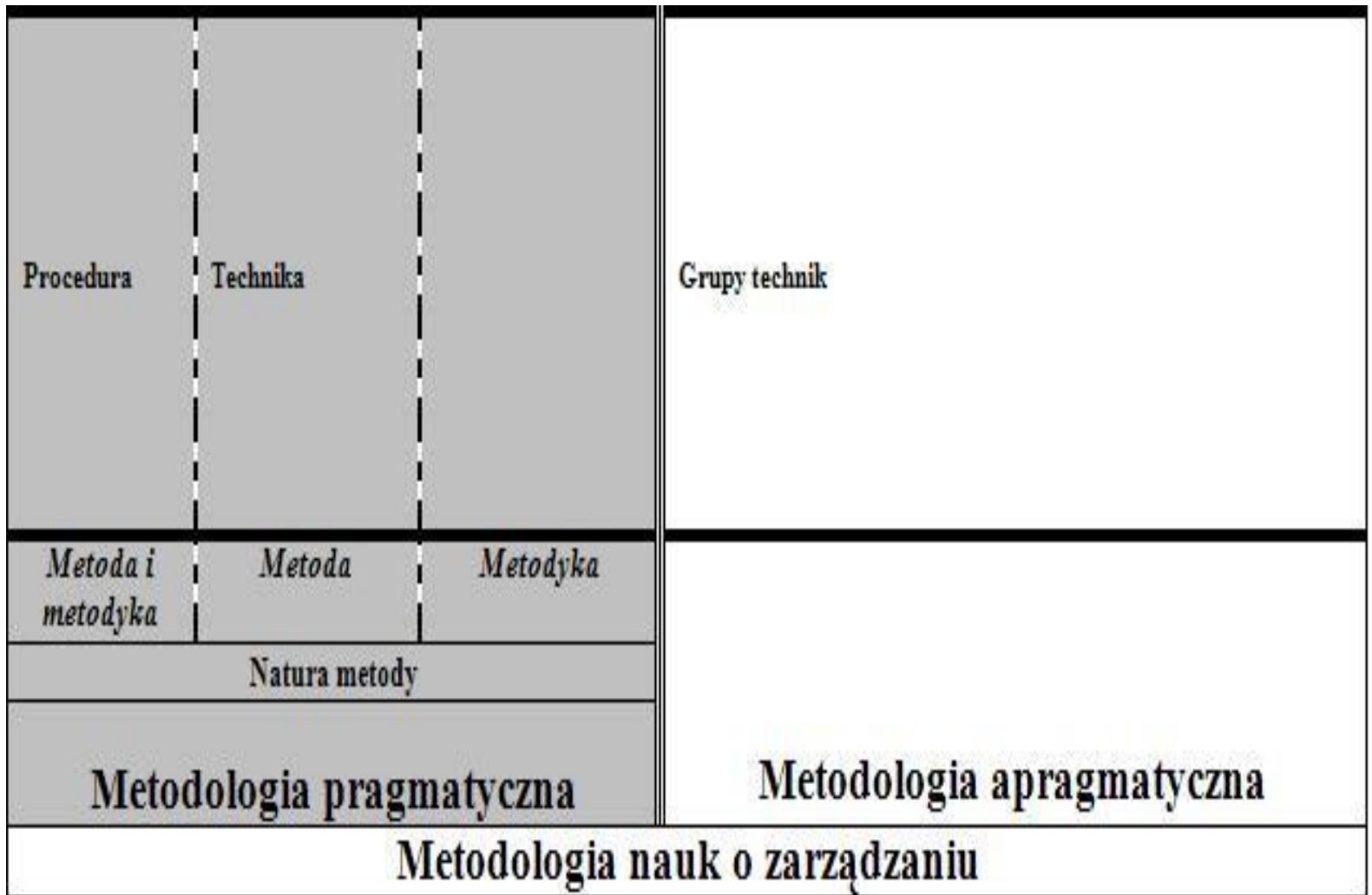
	Konceptje zarządzania		<p>Podejścia metodologiczne:</p> <ul style="list-style-type: none">• Klasyczne• Organizacyjne• Mechanistyczne• Organiczne• Współczesne <p>Nurty metodologiczne:</p> <ul style="list-style-type: none">• Inżynierski• Uniwersalistyczny• Stosunków międzyludzkich• Badań operacyjnych• Systemów społecznych• Empiryczny• Systemowy• Gry organizacyjnej• Sytuacyjny,• Cybernetyczny• Psychologicznej teorii organizacji• Socjologicznej teorii organizacji• Prakseologiczny• Modernistyczny• Postmodernistyczny• Procesowy <p>Linie rozwojowe metod</p> <ul style="list-style-type: none">• Izolacja• Adaptacja• Dyfuzja (wąskie rozumienie)• Dyfuzja (szerokie rozumienie)• Dywersyfikacja
--	-----------------------	--	--

Model metodologii nauk o zarządzaniu (CZ. 2)

Model metodologii nauk o zarządzaniu (CZ. 3)

III. Poziom – techniki

Metodologia apragmatyczna nauk o zarządzaniu - wyzwania

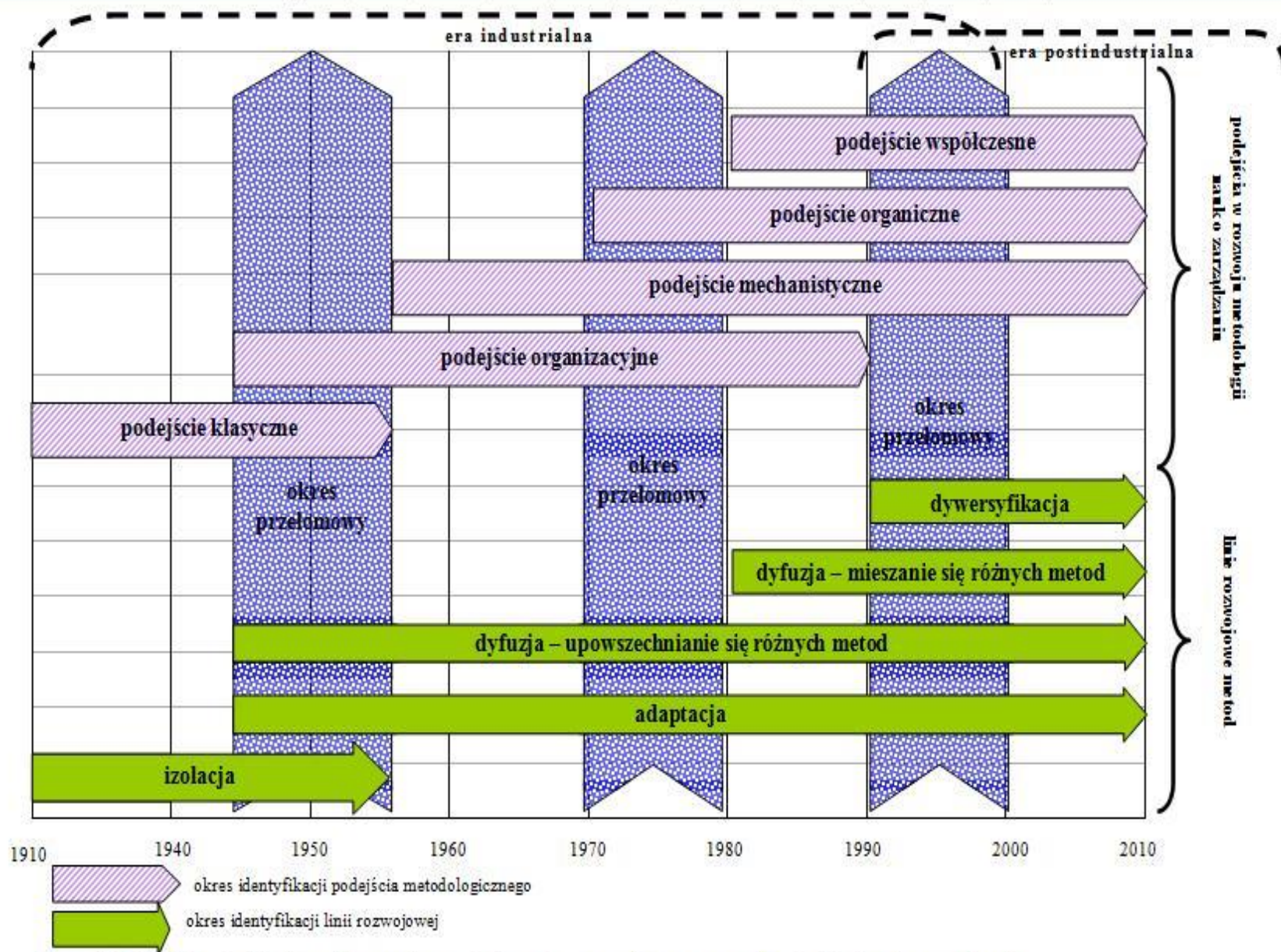
Kolejnym problemem jest **analiza ewolucji metodologii apragmatycznej nauk o zarządzaniu**.

Spojrzenie na ewolucję metodologii dokonamy z punktu widzenia jej **I poziomu – filozofii**, przez pryzmat **jej składników – podejścia metodologicznego, nurtu metodologicznego oraz linii rozwojowych metod**.

Analiza ewolucji daje podstawę do stwierdzenia, że **rozwój ten** nie przebiegał liniowo. Charakteryzowała go pewna **fazowość**.

Podejścia metodologiczne, linie rozwojowe metod oraz okresy przełomowe w rozwoju metodologii nauk o zarządzaniu obrazuje poniższy rysunek.

Współczesne wyzwania metodologii nauk o zarządzaniu

Rysunek 1. Podejścia metodologiczne, linie rozwojowe metod oraz okresy przelomowe w rozwoju metodologii nauk o zarządzaniu
 Źródło: opracowanie własne.

Metodologia apragmatyczna nauk o zarządzaniu - wyzwania

Zagadnienia **ewolucji metodologii apragmatycznej nauk o zarządzaniu** nie stanowią obecnie powszechnego obszaru **dociekań naukowych**.

Za istotne sfery dalszych badań, **stanowiące wyzwania** tego działu metodologii nauk o zarządzaniu możemy uznać:

1. Dokonywanie metodycznej **analizy czynników determinujących powstawanie metod**.
2. Przeprowadzanie **studiów ewolucji metod**, identyfikujących ich **fazy rozwojowe oraz** kluczowe dla nich **determinanty sytuacyjne**.
3. Na tej podstawie **identyfikowanie mechanizmów powstawania metod oraz ich rozwoju**.

Metodologia apragmatyczna nauk o zarządzaniu - wyzwania

Następnym problemem jest **zdefiniowanie i sklasyfikowanie paradygmatów metodologicznych nauk o zarządzaniu.**

Przez paradygmat metodologiczny w naukach o zarządzaniu będziemy rozumieli **taki model-wzorzec postępowania badawczego**, który stanowiąc **swoiste instrumentarium** będzie określał nie tylko podstawową **sekwencję działań**, ale również wykorzystywane w toku ich **realizacji zasady, metody i techniki.** Wszystko będzie odnosił **do zasadniczych rodzajów problemów zarządzania** podlegających badaniu oraz wskazywał źródła i skutki poznania przypisane tym problemom.

Współczesne wyzwania metodologii nauk o zarządzaniu

Metodologia apragmatyczna nauk o zarządzaniu - wyzwania

Wyróżniono **następujące paradygmatów metodologicznych:**

1. Analityczno-ulepszący
2. Funkcjonalno-kompleksowy
3. Funkcjonalno-systemowy
4. Funkcjonalno-diagnostyczny
5. Interpretatywny
6. Krytyczny
7. Postmodernistyczny

Metodologia apragmatyczna nauk o zarządzaniu - wyzwania

Dla każdego z paradygmatów określony trzy zakresy charakterystyk:

- **ontologii** – był próbą ustalenia i objaśnienia tego, co podlega poznaniu, tj. określenia rodzajów istniejących rzeczy, poprzez wskazanie problemów podlegających badaniu,
- **epistemologii** – sprowadzał się do wskazania i objaśnienia rozumienia sposobu poznawania świata przez określenie źródeł i skutków poznania problemów podlegających badaniu,
- **metodologii** – polegał na skonkretyzowaniu procesu postępowania badawczego i ustaleniu podstawowej sekwencji wykonywanych w ramach niego działań, ale również wskazaniu wykorzystywanych w toku ich realizacji zasad, metod oraz technik.

Metodologia apragmatyczna nauk o zarządzaniu - wyzwania

Mając na uwadze, przedstawioną wyżej klasyfikację paradygmatów metodologicznych nauk o zarządzaniu, **za celowe uznaje się podjęcie prac** nad innymi wątkami tego problemu. Za takie **wyzwania** można uznać np.:

- uwzględnienie w badaniu **metodologicznego kontekstu**, w którym funkcjonują paradygmaty metodologiczne, dla pełniejszego poznania ich charakteru oraz odrębności,
- wykorzystanie **analizy przyczynowej** dla zidentyfikowania zmian w paradygmatach, czynników je wywołujących, ich siły, kierunku i natężenia wpływu.

Skutkować to będzie istotnym **wzbogaceniem metodologii apragmatycznej** nauk o zarządzaniu, a w dalszej perspektywie prowadzić do **rozwoju metodologii pragmatycznej**

Metodologia nauk o zarządzaniu jako dyscyplina empiryczna - wyzwania

Metodologia nauk o zarządzaniu zajmuje się **metodami badawczymi** (badania naukowego i badania praktycznego) tej dyscypliny naukowej.

Podstawowym problemem w tym obszarze **jest niska znajomość tych metod**, a **wyzwaniem brak ich opisu eksponującego** atrybut metodyczności uwzględniającego specyfikę nauk o zarządzaniu

Do podstawowych **metod badania naukowego** wykorzystywanych do rozwiązywania problemów naukowych zaliczyć można:

- metodę i procedurę indukcji zupełnej
- metodę i procedurę indukcji niezupełnej
- metodę i procedurę hipotetyczno-dedukcyjną
- metodę i procedurę dedukcji

Współczesne wyzwania metodologii nauk o zarządzaniu

Podstawowymi **metodami badania praktycznego** stosowanymi do rozwiązywania problemów praktycznych będą:

- metodyki badania praktycznego – np. diagnostyczna i prognostyczna
- metody, techniki i procedury badania praktycznego - np. obserwacja, rejestracja, analiza, diagnoza, modelowanie, projektowanie

Uwagi końcowe

Przedstawione wyżej współczesne wyzwania metodologii nauk o zarządzaniu są **tylko próbą postawienia, a nie rozwiązania** tego problemu, którym są współczesne wyzwania metodologii nauk o zarządzaniu

Dalsze prace skupiać się **powinny na próbach rozwiązywania kolejnych problemów** metodologii nauk o zarządzaniu zarówno w ich warstwie pragmatycznej jak i apragmatycznej. Ich kompleksowe ujęcie powinno być wynikiem dyskusji naukowych, szeregu cząstkowych publikacji czy monografii poświęconych metodologii nauk o zarządzaniu

Współczesne wyzwania metodologii nauk o zarządzaniu

Dziękuję za uwagę